

Første brev

Jeg er helt enig med deg i at vi burde vende tilbake til den gamle planen vår om å holde oss til et noenlunde bestemt tema for brevene våre – en *agenda*. Sist gang vi var atskilt, led korrespondansen litt på grunn av mangelen på det. I studiedagene gjorde vi det skarpere med alle brevene om *Republikken*, om klassisk versemål og om det som den gang kaltes den «nye» psykologi! Ikke noe gjør en fraværende venn så nærværende som en frisk meningsutveksling.

Du foreslår bønn som tema. Jeg er svært opptatt av bønn. Men da mener jeg bønn i enerom. Om du tenker på liturgiske bønner, stiller jeg ikke opp. Det finnes ikke et tema i hele verden (bortsett fra sport, da) jeg har mindre å si om enn liturgi. Og det lille jeg har å si, kan jeg like gjerne lire av meg nå i dette brevet.

Vår oppgave som lekfolk er vel å ta imot det vi får, og gjøre det beste ut av det. Dette ville sikkert vært mye lettere for oss om det vi ble gitt, alltid og overalt var det samme.

Etter deres praksis å dømme, tror jeg anglikanske prester stort sett er uenige i denne oppfatningen. Det ser ut som de mener at folk kan lokkes til kirkegang ved stadige forsøk på å gjøre gudstjenesten lysere, lettere, kortere, lengre, mer sammenhengende, enklere eller mer komplisert. Og det hender sikkert også at nye, ivrige prester får med seg en liten del av menigheten på sine påfunn. Men majoriteten er ikke særlig begeistret, tror jeg. Noen slutter helt å gå til kirke, og resten finner seg i endringene med et sukk.

Er det fordi de er bakstreverske? Jeg tror ikke det. De har gode grunner for sin konservatisme. Nye påfunn har i seg selv kun underholdningsverdi, og de færreste oppsøker Guds hus for å bli underholdt. De kommer for å *bruke* gudstjenesten, eller – om du vil – for å *leve* i den. Hver gudstjeneste er bygget opp av ord og handlinger. Og gjennom disse mottar vi et sakrament, vi ber om tilgivelse for våre synder, bønnfaller eller tilber. Dette faller mest naturlig for oss – det virker best – når alt er så kjent og kjært at vi ikke trenger å tenke så mye. Så lenge du må telle trinnene i en ny dans, danser du ikke. Du er bare i ferd med å lære å danse. En god sko er en sko du ikke merker at du har på. En god leseopplevelse er bare mulig når du ikke trenger å være opptatt av noe annet, som synet ditt eller lyset, typografien eller stavemåten. På samme måte er gudstjenesten kun perfekt når vi ikke er vår den, for vår fulle oppmerksomhet er rettet mot Gud.

Men alle de nye påfunnene hindrer dette. De retter vår oppmerksomhet mot selve gudstjenesten. Og å tenke på tilbedelse er noe helt annet enn å tilbe. Det viktige spørsmålet om Den hellige gral¹ var: «Hva tjener den til?» «Det er vilt avguderer i gjøre ofringen til mer enn guden.»²

Men verre ting kan forekomme. Det nye kan lede vår oppmerksomhet mot den som forretter, i stedet for mot gudstjenesten. Du vet hva jeg mener. Selv om vi prøver å la være, dukker dette spørsmålet opp: «Hva i all verden driver han med nå?» Det spolerer andakten og kveler tilbedelsen. Det er faktisk mulig å forstå mannen som en gang utbrøt: «Jeg skulle ønske de ville huske at formaningen til Peter var: 'Fø mine sauer', ikke: 'Eksperimenter med mine rotter' eller: 'Lær sirkushundene mine noen nye triks.'»

Mitt syn på liturgi kan kokes ned til følgende: Ja til kontinuitet og sammenheng! Jeg kan leve med nesten en hvilken som helst form for gudstjeneste, bare ordningen er varig. Men dersom enhver form snappes vekk for nesen på meg akkurat idet jeg begynner å føle meg hjemme i den, da gjør jeg ingen fremskritt i tilbedelsens kunst. Da får jeg ingen mulighet til å nyte godt av en innøvd vane – jeg oppnår ikke *habito dell' arte*³.

1 Myten om Den hellige gral dukket opp i Vest-Europa på 1100-tallet. Den er skålen Josef fra Arimatea samlet blod fra Jesu sår i, eller den skålen som ble brukt under nattverden med disiplene. I noen av legendene hører vi om helter som lette etter den – men bare en ridder som er ren av hjertet, kan finne den. Gralen skal ha kraft til å helbrede sår.

2 William Shakespeare: *Troilus og Cressida*, Akt 2, scene II, s. 78 (Aschehoug, 1997), gjendiktet av Bjørn Alex Herrman.

3 Fra Dante: Paradiso XIII, 78, «utøvelsen av ens kunst».

Det er mulig at noen av forandringene, som i mine øyne bare er et spørsmål om smak og behag, i realiteten bærer i seg alvorlige teologiske forskjeller. Men ikke alle, vel? For er det like mange teologiske forskjeller i kirken som de forandringene som blir gjort, blir vi nødt til å konkludere med at det ikke eksisterer noe slikt som The Church of England. Og la det være sagt; klussingen med liturgien er ikke begrenset til vårt kirkesamfunn. Katolikene plages av det samme, har jeg hørt.

Det fører meg tilbake til utgangspunktet: Vi lekfolk må holde ut og gjøre det beste ut av situasjonen. Enhver tendens til lidenskapelig å foretrekke en bestemt gudstjenesteform må ganske enkelt avvises som en fristelse. Dannelsen av «partier» i kirken er mitt *bête noire*⁴. Og om vi unngår partidannelser, kan vi ikke da være til stor nytte? Hyrdene går kanskje «hver til sitt» og forsvinner i horisonten. Men hvis sauene så kryper tett sammen og tålmodig mekrer videre, da må vel hyrdene komme tilbake? (England har da av og til vunnet sine seire ved sine menige soldater på tross av generalene?)

Så til ordene i gudstjenesten – liturgi i snevrere betydning. Da er saken en helt annen. Hvis liturgien er på folke-målet, må den nødvendigvis forandre seg. Ellers blir den bare ord. Forestillingen om et «tidløst engelsk» er bare

4 Svart dyr – «sorte får» – noe man avskyr.

tøys. Ikke noe språk – ingen språkformer – er «tidløse». En elv må vel bevege seg?

Jeg tror det ville være best, hvis det var mulig, at de nødvendige endringene skjedde gradvis og umerkelig for folk flest. Litt her – litt der. Ett foreldet ord per århundre – akkurat som de gradvise rettskrivningsendringene i Shakespeare. Slik det er nå, må vi nok forsone oss med en helt ny bok.⁵

Hvis vi kunne – og jeg priser meg lykkelig over at jeg ikke kan – gi forfatterne av den nye utgaven noen råd, hva ville du da råde dem til? Selv ville jeg neppe kunne mane til annet enn ubehjelpelig varsomhet: «Pass på! Det er så lett å kakke hull på egg uten at resultatet blir en omelett.»

Det er jo dessverre allerede slik at liturgien er et av de få elementene som binder vår sørgelig splittede kirke sammen. Man må være helt sikker på at en endring tilfører noe helt vesentlig før man kaster vrak på det gamle. Er det mulig å forestille seg en revisjon som ikke fører til ny splid?

De fleste som ivrer for revisjon, ser ut til å ønske seg forbedringer: De vil ha språklig modernisering slik at teksten blir lettere å forstå, og en bedre utforming av læren. Burde begge disse operasjonene – begge smertelige, begge farlige – gjennomføres samtidig? Vil pasienten overleve?

Hvilke læresetninger er vi enige om at skal komme til

5 Lewis sikter her til *The Book of Common Prayer*, som inneholder den anglikanske kirkes liturgi.

uttrykk i den nye boken, og hvor lenge vil en slik enighet vare? Jeg spør med bange anelser, for jeg leste nylig noe av en som ønsket seg at alt i den gamle liturgien som ikke stemmer med ortodoks freudianisme, måtte vekk.

Hvem bør vi ta mest hensyn til ved en språklig revisjon? En landsens prest spurte en dag kirketjeneren sin om hvordan han forstod ordet *indifferently* i setningen «truly and indifferently administer justice» (utøv rettferdighet i sannhet og uten forskjellsbehandling)? Mannen svarte: «Det vil si at du ikke skal gjøre forskjell på folk.» «Hva ville det da bety hvis det i stedet sto *impartially* [upartisk]», spurte presten. «Det vet jeg ikke. Har aldri hørt det ordet før», svarte kirketjeneren. Her har vi altså gjort en språklig endring for å gjøre ting lettere. Men det blir ikke lettere verken for den med utdanning, som allerede forstår hva *indifferently* betyr, eller for den som ikke vet det. Endringen vil kun hjelpe en «mellomgruppe» i menigheten, og den gruppen utgjør ikke nødvendigvis flertallet. La oss håpe at de som skal utføre revisjonen, vil forberede seg gjennom grundige empiriske studier av det muntlige språket som faktisk er i bruk, og ikke støtte seg til moderne *antakelser* om moderne dagligtale. Hvor mange lærde vet for eksempel (jeg oppdaget det helt tilfeldig) at når alminnelige mennesker sier *upersonlig*, mener de noen ganger *ulegelig*?

Hva med ord og uttrykk som er gammeldagse, men ikke uforståelige? («Be ye lift up.») Min erfaring er at folk

reagerer svært ulikt på dette. Noen irriterer seg vel litt og synes de gir et skjær av uvirkelighet. Andre – ikke nødvendigvis mer skolerte – finner de gammeldagse ordene høytidsfulle og stemmes til andakt av dem. Vi kan ikke få både i pose og sekk.

En del forandring må nok til. Men er dette rette tidspunkt? To tegn er viktige her. (Det må ikke være slik at en aktiv gruppe klarer å trumfe sitt syn igjennom.) Det er to ting jeg mener ville varsle om at det rette øyeblikket var kommet. Et tegn er at en sterk følelse av enhet og fellesskap satte kirken – og ikke bare den fløyen som i øyeblikket har mest vind i seilene – i stand til å tale med én stemme gjennom de nye tekstene. Det andre måtte være om det dukket opp en stor litterær begavelse innen kirken som hadde talent for å skrive en god bønn. Teksten må ikke bare være god, den må være svært god på en spesiell måte hvis den skal tåle samlet høytlesing. Cranmer⁶ har muligens sine svakheter som teolog, men som stilist kjører han alle sine samtidige og mange andre av sine forgjengere i senk. Dessverre seg jeg verken det ene eller det andre av disse nevnte tingene i dag.

Men de fleste av oss klør i fingrene. Jeg for min del kunne ønske at ordene «Let your light so shine before men» [La deres lys skinne for menneskene] ble strøket.

6 Thomas Cranmer (1489–1556) var hovedforfatteren av Den anglikanske kirkes *Book of Common Prayer*, en bok Lewis ofte refererer til. Han var erkebiskop av Canterbury og lojal mot Henrik VIII, og endte sine dager på bålet, anklaget for kjetteri (o.a.).

Slik det står i sammenhengen, virker det som en oppfordring til å gi almisser slik at andre kan se det.

Jeg hadde tenkt å kommentere det du sa om Rose Macaulays⁷ brev, men det får vente til neste uke.

⁷ Dame Rose Macaulay (1881–1958), engelsk forfatter.